

būdą išspręsti prekybos ginčus. Kadangi PPO organizacijos narių skaičius yra didžiulis (164 narės), galima teigti, kad kuriama nauda – pasaulinė.

Nepaisant to, PPO neretai tampa kritikos objektu, o oponentų argumentus dažnu atveju yra sudėtinga atremti. Atsižvelgiant į tai, formuluojamas **darbo tikslas**: ištirti ir įvertinti Pasaulio prekybos organizacijos prekybos sistemos naudą ir trūkumus. Tikslui pasiekti keliami **uždaviniai**:

1. Atlikti kritinę pasaulio prekybos organizacijos veiklos analizę;
2. Išskirti esminius Pasaulio prekybos organizacijos prekybos sistemos privalumus;
3. Išskirti esminius Pasaulio prekybos organizacijos prekybos sistemos trūkumus.

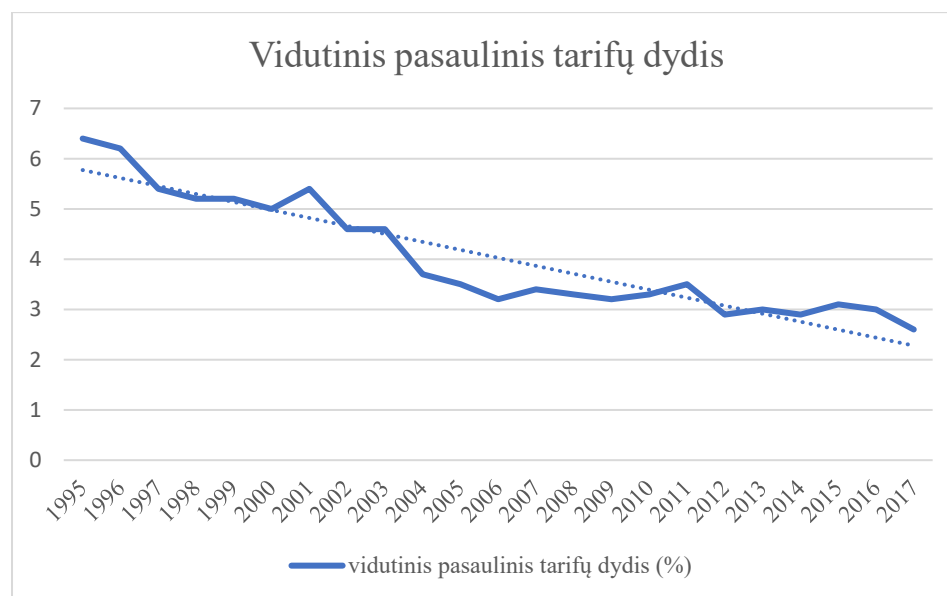
Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, dokumentų analizė. Siekiant apibendrinti išnagrinėtą mokslinę literatūrą bei padaryti pagrįstas išvadas taikomi sintezės, duomenų lyginimo ir apibendrinimo metodai, taip pat aprašomasis-analitinis metodas.

Pasaulio prekybos organizacijos prekybos sistemos privalumai

Pasaulio prekybos organizacijos veikla yra pagrįsta GATT principais ir nuostatomis, pagrindiniai tikslai apima laisvos prekybos skatinimą, užtikrinant prekybines derybas tarp šalių, šalinant prekybos kliūtis ir taip įtvirtinant daugiašalės prekybos sistemos idėją. Tikima, kad PPO egzistavimas užtikrina suderintą tarpvalstybinių prekybos taisyklių laikymąsi bei nešališką ginčių sprendimų sistemą, mažina įtampą prekybos srityje ir užkerta kelią prekybos karams.

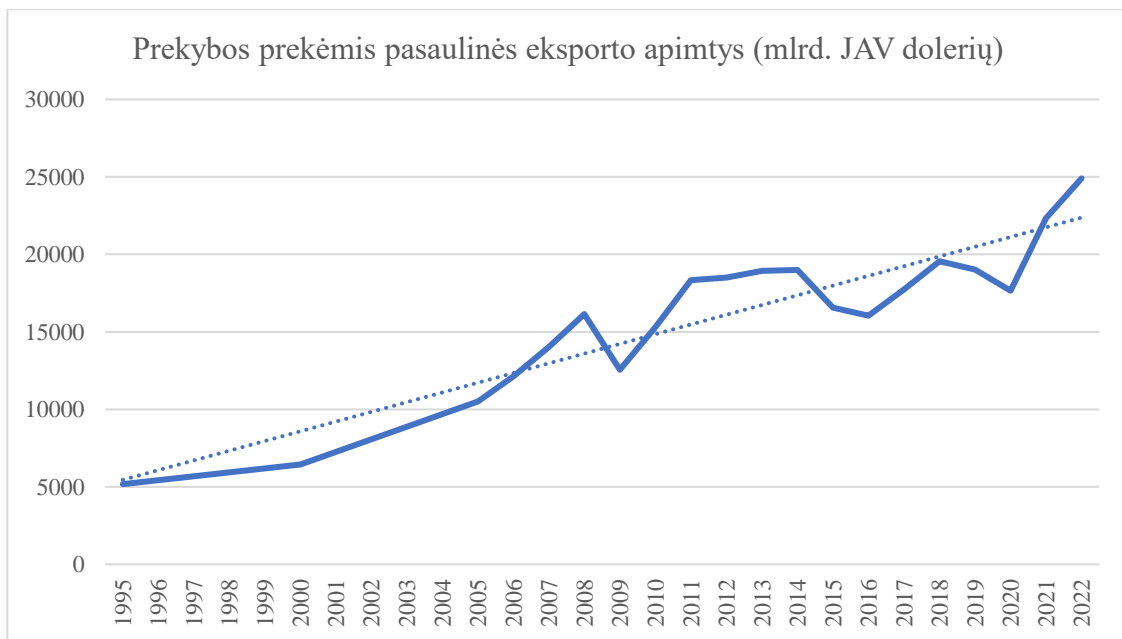
Mokslinėje literatūroje bei ekspertų-praktikų požiūriu (Hafner-Burton E. M., Montgomery A. H, Mollaian S. L., Paul J. R., Singh A., Tara P. ir kt.), vertinant PPO laimėjimus ir teikiamą naudą, dažniausiai išskiriama prekybos apimčių didėjimas, lengvesnis priėjimas prie užsienio rinkų, ekonomikos augimas, prekių įvairovė, taisyklėmis lengvinami prekybos procesai, taikos ir bendrystės puoselėjimas ir kt. Apibendrinus egzistuojančią mokslinę literatūrą, galima išskirti 5 svarbiausius kompleksinius PPO prekybos sistemos teikiamus privalumus:

1. Sistema mažina prekybos kliūtis ir skatina ekonominį augimą. Vienas iš svarbiausių PPO privalumų yra tai, kad ji padeda sumažinti prekybos kliūtis, tokias kaip tarifai, kvotos ir subsidijos. Remiantis Pasaulio banko duomenimis, 1 pav. pateikiamas vidutinis pasaulinis tarifų dydis, kuris nuosekliai mažėja. Tai įrodo, kad įvairiomis savo nuostatomis PPO padeda sumažinti prekybos kliūtis.

1 pav. Vidutinis pasaulinis tarifų dydis (%)
(sudaryta autorės, remiantis Pasaulio Banko duomenimis)

Bendras PPO tikslas yra palengvinti ir skatinti didesnę prekybą tarp jos narių. Be to, narystė PPO taip pat užtikrina patekimą į kitų narių rinkas, garantuojant didžiausio palankumo (*angl. Most favoured nation*) tarifų taikymą (Alemi ir kt. 2016). Prekybos kliūčių mažinimas padeda lengviau prekiauti tarpusavyje, o tai didina ekonomikos augimą ir mažina skurdą. Dutt ir kt. (2011) apskaičiavo, kad narystė PPO padidina ekstensyvią eksporto maržą 31 proc., o tai daro nedidelę įtaką intensyviai maržai. Dvišalės prekybos duomenų analizė parodė, kad įstojimas į PPO turėjo didesnę poveikį plačiajai prekybos maržai, t.y.: naujiems produktams ar naujoms esamų produktų paskirties vietoms, nei intensyviai maržai, t.y.: esamiems produktams ar partneriams. Liberalizuodamos savo prekybą pagal didžiausio palankumo principą, PPO narės padidina rinkos apimtį į visas PPO šalis nares (Voituriez, 2022). Tarptautinė prekyba veiksmingai padidina rinkos dydį bet kuriai šaliai, leidžia tobulinti specializaciją, sukūria tarptautinį darbo pasidalijimą ir dėl to yra naudinga visoms šalims, padidindama pasaulio našumą ir produkciją

2 pav. Prekybos prekėmis pasaulinės eksporto vertės tendencijos nuo 1995 iki 2022
(sudaryta autorės, remiantis Pasaulio Banko ir PPO duomenimis)

Prekybos kliūčių mažinimas ir laisvesnės prekybos užtikrinimas lemia prekybos apimčių didėjimą (žr. 2 pav.). Pasaulio prekybos eksporto apimtis šiandien yra maždaug 4,8 kartų didesnė už lygį, užfiksuotą PPO pradžioje (5 176.2 mlrd JAV dolerių 1995 m. ir 24 904.59 mlrd JAV dolerių 2022 m.). Pačios PPO vertinimu, 1994 m. Urugvajaus raundo poveikis verslui siekė nuo 109 iki 510 mlrd., pridėjus prie pasaulinių pajamų (priklausomai nuo prielaidų skaičiuojant ir leidžiant paklaidos ribas) (Hagiu ir kt., 2014).

Taigi, skatindama sąžiningą prekybą, užtikrindama, kad visos šalys narės laikytųsi tų pačių prekybos taisyklių, suteikdama šalims narėms platformą spręsti savo prekybos ginčus ir vykdyti derybas, PPO skatina tarptautinę prekybą, kuri savo ruožtu padeda skatinti pasaulio ekonomikos augimą. Tai sukuria naujas darbo galimybes, padidina produktyvumą, gerina gyvenimo lygį, mažina skurdą ir t.t. Prekybos liberalizavimas stabilizuoja lūkesčius, mažina netikrumą, susijusį su netikėtais politikos pokyčiais, taigi skatina investicijas ir augimą (Voituriez, 2022).

Laisvesnė prekyba taip pat mažina pragyvenimo išlaidas. Kadangi PPO sistema mažina prekybos kliūtis ir taiko nediskriminavimo principą, tai lemia mažesnes gamybos sąnaudas (nes importas

gamyboje yra pigesnis), atitinkamai ir mažesnes prekių ir paslaugų kainas, o galiausiai – mažesnes pragyvenimo išlaidas. Kitaip tariant, laisvoji prekyba sumažina kainas vartotojams ir didina bendrą pasaulio gamybą, skatindama šalis specializuotis gaminant prekes ir paslaugas, kuriose jos turi santykinį pranašumą (Paul, 2015).

2. Sistema padeda skatinti taiką. Istorija kupina komercinių ginčų, virtusių karais. Pasaulį sukretus karams, egzistavo tam tikras tikėjimas, kad ekonominiai nesutarimai buvo vieni pagrindinių veiksnių, lėmusių karų (ypač Antrojo pasaulinio karo) pradžią, todėl formavosi vizija dėl stabilios pasaulio prekybos sistemos. Buvo tikimasi, kad valstybių bendradarbiavimas prekybiniais ir ekonominiais tikslais lems tarpusavio priklausomybę ir tai atitinkamai sumažins ir politinių konfliktų tikimybę. Tokia stabili pasaulio prekybos sistema užtikrintų visoms tarptautinėje prekyboje dalyvaujančioms valstybėms vienodą priėjimą prie užsienio prekių bei išteklių (Hagiu ir kt., 2014). Taigi PPO prekybos sistema atlieka svarbų vaidmenį kuriant valstybių tarpusavio pasitikėjimą. Ypač svarbios yra derybos, kurių metu sprendimai pasiekiami bendru sutarimu, o pagrindinis dėmesys skiriamas taisyklėms.

Korėjos universiteto tyrėjai Jong-Wha Lee ir Ju Hyun Pyun (2016) atliko prekybos integracijos poveikio kariniam konfliktui tyrimą. Atlikta empirinė analizė, pagrįsta 290 040 dvišalių valstybių stebėjimais, įrodė, kad dvišalės prekybos tarpusavio priklausomybės ir pasaulinės prekybos atvirumo didėjimas labai skatina taiką. Tai taip pat rodo, kad prekybos atvirumo poveikis skiriasi priklausomai nuo šalių geografinio artumo, t.y.: dvišalės prekybos integracijos taikos skatinimo poveikis yra žymiai didesnis gretimose šalyse, kurios gali patirti daugiau konfliktų. Atlikto tyrimo rezultatai taip pat įrodė, kad ne tik dvišalė prekyba, bet ir didėjantis pasaulinės prekybos atvirumas taip pat skatina taiką.

Taigi, pasaulinių prekybos ryšių ir institucijų formavimasis skatina (turėtų skatinti) ginčus išspręsti prieš prasidedant smurtui. Prekyba su užsienio valstybėmis skatina ekonominę vyriausybių tarpusavio priklausomybę, sukuria lūkesčius dėl turto padidėjimo dabar ir ateityje ir netgi gali sukurti tautų bendruomenės jausmą (Hafner-Burton ir Montgomery, 2012). Tikimasi, kad PPO sustiprina šiuos taikos procesus suteikdama oficialų institucinį mechanizmą, per kurį valstybės patikimai įsipareigoja išlaikyti ekonominę tarpusavio priklausomybę ir bendradarbiauja siekdamos įveikti koordinavimo problemas. Prekybos partneriai, turėdami institucinį pasitikėjimą, kuria tvirtus lūkesčius dėl būsimos naudos, stiprina politinius bei ekonominius santykius, siekia išsaugoti taiką su prekybiniais partneriais (Mollaiian, 2019).

3. Sistema skatina gerą valdymą. Pasaulinės prekybos valdymas, kurį įkūnija buvęs Bendrasis susitarimas dėl muitų ir prekybos (GATT) ir dabartinė Pasaulio prekybos organizacija, paprastai apibūdinamas kaip taisyklėmis pagrįsta sistema, kurioje oficialių taisyklių ir procedūrų sistema reguliuoja prisijungimą, derybas ir susitarimų vykdymą (Sharma, 2013). Valstybės, siekdamos būti PPO narėmis, priėmė įsipareigojimus paisyti PPO taisyklių. Tokių taisyklių egzistavimas atgraso nuo įvairių netinkamų ir nepamatuotų politikos priemonių vykdymo. Tai kartu tarptautinėje prekyboje dalyvaujančioms įmonėms reiškia didesnę tikrumą ir aiškumą dėl prekybos sąlygų. Skaidrumas (pavyzdžiui, visos informacijos apie prekybos reglamentus pateikimas), aiškesni reglamentų, susijusių su gaminių saugos standartais, kriterijai ir nediskriminavimas taip pat padeda sumažinti savavališkų sprendimų priėmimo ir apgaulės galimybes (Hagiu ir kt., 2014). Tai, kad yra vienas taisyklių rinkinys, taikomas visiems nariams, labai supaprastina visą prekybos režimą. Šios sutartos taisyklės suteikia vyriausybėms aiškesnę priimtinos prekybos politikos vaizdą ir įtvirtina nediskriminavimo principą. PPO sistema padeda vyriausybėms priimti labiau subalansuotą požiūrį į prekybos politiką, vyriausybės turi geresnes sąlygas apsiginti nuo interesų grupių lobizmo.

PPO skiriasi nuo Bretton Woods institucijų. Pavyzdžiui, Tarptautinis valiutos fondas ir Pasaulio bankas sprendžia finansinius išteklius, o jų sprendimų priėmimo procesas grindžiamas svertiniu balsavimu. Tuo tarpu PPO, priešingai, yra taisyklių rinkinys, pagal kurį kiekvienos narės finansinis įnašas nėra skaičiuojamas. PPO simbolizuoja bendras daugumos valstybių pastangas valdyti tarptautinę

prekybą pirminėmis ir antrinėmis taisyklėmis. Pirminės taisyklės numato narių teises ir pareigas, o antrinės nurodo kriterijus, kuriais remiantis priimamas sprendimas priklausyti daugiašalei prekybos sistemai, suteikiama teisė institucinėms įstaigoms keisti taisykles ir nagrinėti ginčus (Amaral Junior, 2015).

4. Sistema skatina teisingą ir racionalų prekybinių ginčų sprendimą. Nuo 1995 m., kai atsirado Pasaulio prekybos organizacija, ginčų sprendimo susitarimas (*angl. WTO Dispute Settlement Understanding - DSU*) vaidino pagrindinį vaidmenį sprendžiant ginčus, kylančius įgyvendinant tarptautinius prekybos susitarimus. DSU buvo įvestas kaip priemonė, siekiant įveikti iki tol egzistavusią problemą, kuri neturėjo nuostatų, pagal kurias galima būtų spręsti prekybos ginčus (Wood ir Wu, 2020). Naujoji sistema pakeitė GATT sistemos politinį procesą į labiau į taisykles orientuotą sistemą, taikydama viešąją tarptautinę teisę.

PPO ginčų sprendimo sistema yra puikus tarptautinės „teisinės valstybės“ ir daugiašalio sprendimo pavyzdys (Bahri, 2018). PPO ginčų sprendimo susitarimas suteikia į taisykles orientuotą konsultacinį ir teisminį mechanizmą, skirtą šioms teisėms apsaugoti ir įgyvendinti su PPO nesuderinamų prekybos pažeidimų atvejais. DSU buvo sukurtas siekiant sudaryti vienodas sąlygas visoms narėms, kad skurdesnės šalys galėtų apsaugoti savo interesus, nepaisant jų ekonominės galios (Wood ir Wu, 2020). Bet kuri PPO narė turi teisę pateikti oficialų skundą dėl bet kurios kitos narės prekybos praktikos, taikydama oficialią procedūrą, kurią sudaro konsultacijos, komisijos sprendimas, apeliacija, priėmimas ir įgyvendinimas. Ginčų sprendimo organo veikla iškyla tuomet, kai susitariančioji šalis mano, kad kita susitariančioji šalis pažeidžia bet kurį PPO susitarimų aspektą, ir tai skatindama pateikia skundą prieš tą šalį. Pradinis veiksmas – ginčo sprendimas konsultacijų būdu, kuriuo siekiama ginčą išspręsti abipusiai. Jei konsultacijos nepavyksta, skundžiančios šalies prašymu sudaroma kolegija, kuri vertina visus įrodymus, atsižvelgdama į PPO taisykles ir procedūras (Reich, 2017). Kai procesas yra baigtas, šalys turėtų įgyvendinti kolegijos pateiktas rekomendacijas. Jei jos atsisako įgyvendinti rekomendacijas (ataskaitas), skundą pateikusios šalys gali reikalauti iš jų kompensacijos.

PPO ginčų sprendimo sistema yra viena iš retų viešosios tarptautinės teisės sričių, kurioje yra mechanizmas, užtikrinantis įpareigojantį trečiųjų šalių ginčų tarp suverenių valstybių sprendimą (Reich, 2017). Ginčų sprendimo mechanizmą plačiai naudoja išsivysčiusios ir besivystančios šalys, siekdamos apsaugoti savo prekybos interesus. DSU sukurtas siekiant užtikrinti vieną vieningą ginčų sprendimo procedūrą, tai turi didelį teigiamą poveikį ne tik pasaulio prekybos sistemai, bet ir prekybos diplomatijai. PPO ginčų sprendimo sistema sumažina vyriausybių kišimosi į privačius sandorius riziką (Voituriez, 2022). Tikima, kad tokia ginčų sprendimo sistema užtikrina daugiašalės prekybos sistemos saugumą ir nuspėjamumą.

5. Sistema teikia pagalbą mažiau išsivysčiusioms valstybėms. PPO būdingos dvi šalių klasifikacijos – „išsivysčiusios“ ir „besivystančios“ valstybės (kartais „besivystančios“ dar skiriamos į dvi atskiras kategorijas: „besivystančios“ ir „mažiausiai išsivysčiusios“). Šiuo metu nėra griežto nė vienos šalių kategorijos apibrėžimo.

PPO prekybos derybose daugiausiai dėmesio skiriama prekybos ribojimų mažinimui, pavyzdžiui, tarifinėms ir netarifinėms kliūtims. Tačiau daugelis besivystančių valstybių išreiškia susirūpinimą, kad dėl įvairių apribojimų (pavyzdžiui, prastos infrastruktūros, kapitalo trūkumo ir kt.) jos negali užtikrinti tokių PPO tikslų. Nuo tada, kai 2001 m. buvo paskelbta Dohos vystymosi darbotvarkė (*angl. Doha Development Agenda*), PPO narės sutarė daugiau dėmesio skirti vystymosi klausimams ir besivystančių valstybių interesams (Lee ir kt., 2015). Tam tikros PPO nuostatos neabejotinai skatina palankų požiūrį į besivystančias ir mažiausiai išsivysčiusias valstybes. Šios nuostatos suteikia joms privilegijuotas teises, vadinamas „specialiu ir diferencijuotu režimu“ (*angl. Special and differential treatment*) (Anyiwe ir Ekhtor, 2015). Besivystančioms valstybėms yra teikiama techninė pagalba (daugiausiai įvairaus pobūdžio mokymais), PPO sekretoriatas turi specialius teisinius patarėjus, kurie padeda besivystančioms šalims sprendžiant bet kokį PPO ginčą ir teikia joms teises konsultacijas,

besivystančioms valstybėms suteikiamas papildomas laikas įsipareigojimams vykdyti ir kt. (Bahri, 2018).

Svarbu pabrėžti, kad PPO sprendimai priimami bendru sutarimu ir galioja visiems. Turtingos ir neturtingos šalys turi lygias teises ginčyti viena kitą PPO ginčų sprendimo procedūrose. Antraip galingiausios šalys galėtų vienašališkai primesti savo valių mažesniems prekybos partneriams. Taigi, galima teigti, kad specialus ir diferencijuotas režimas yra ir vystymosi priemonė (siekiama spręsti besivystančių šalių problemas), ir prekybos priemonė (siekiama remti besivystančių šalių integraciją į prekybos sistemą) (Ukpe ir Khorana, 2021). PPO preambulėje pabrėžiamas besivystančių šalių ekonominis vystymasis kaip pagrindinis tikslas ir skatinamos išsivysčiusių šalių narių „pozityvios pastangos“ jį įgyvendinti bei padėti besivystančioms valstybėms integruotis į pasaulinę prekybos sistemą (WTO.org).

Pasaulio prekybos organizacijos prekybos sistemos trūkumai

PPO vaidmuo vertinamas prieštaringai. Nors PPO yra įsipreigojusi skatinti laisvą prekybą tarp savo šalių narių, ji dažnai kritikuojama už tai, kad remia galingas šalis ir leidžia joms išnaudoti mažiau išsivysčiusias valstybes, kad kuriama sistema nėra orientuota į visų narių ekonominę ir socialinę gerovę, kad yra nepajėgi įgyvendinti savo tikslų, ima stagnuoti ir kt. Apibendrinus mokslinę literatūrą, galima išskirti 4 svarbiausias kompleksines PPO prekybos sistemos problemines sritis:

1. „Besivystančių“ valstybių statuso nustatymas. Pagal 1947 m. GATT, terminas „besivystanti valstybė“ buvo naudojamas tik toms valstybėms, kurių ekonomika buvo ankstyvoje vystymosi stadijoje ir galėjo palaikyti tik žemą pragyvenimo lygį (Bahri, 2018). Įprastai, tarptautinės ekonominės organizacijos išskiria besivystančias valstybes pagal jų padėtį ir vystymosi poreikius, atsižvelgiant į ekonominį pažeidžiamumą, prekybos plėtrą ar skurdo mažinimą. Pavyzdžiui, tinkamumui skolintis iš Pasaulio banko vertinami tokie kriterijai, kaip pajamos tenkančios vienam gyventojui, ekonominės ir socialinės politikos rezultatai ir kt. Tačiau PPO susitarimuose nepateiktas joks minėto termino apibrėžimas ar klasifikacija, o valstybėms suteikta savarankiško klasifikavimo sistema – narės pačios paskelbia, ar jos yra „išsivysčiusios“ ar „besivystančios“ šalys, kitaip tariant – statusas pagrįstas savęs deklaravimu (Chang, 2020).

Ilgainiui besivystančios šalies statusas ir jo nustatymas sukėlė daug ginčų ir diskusijų. Kai kurios PPO narės yra linkusios save deklaruoti besivystančia valstybe, siekdamos užsitikrinti įvairių specialaus ir diferencijuoto režimo nuostatų teikiamą naudą (Ukpe ir Khorana, 2021). PPO saviklasifikavimo sistema sukūrė didelę ir nevienalytę besivystančių šalių grupę, nes ji svyruoja nuo mažų ekonomikų, kurių pajamos vienam gyventojui ir BVP yra labai mažos, kurios daugiausia remiasi pragyvenimo žemės ūkiu, iki didelių ir kylančių ekonomikos šalių, tokių kaip Kinija, Brazilija, Meksika ar Indija (Singh ir Tara, 2019). Šios skirtingai išsivysčiusios šalys turi labai nevienodą išsivystymo lygį, rinkos dydį ir užsienio prekybos interesus.

Išsivysčiusios ekonomikos šalys turėjo derėtis dėl patekimo į rinką, plėsti tarifų mažinimą visoms PPO narėms, taikyti apibusiškumo principą ir kt., ko besivystančios valstybės galėjo išvengti. Todėl dalis besivystančių valstybių šiame kontekste įprastai traktuojamos gan kritiškai, vertinamos kaip „dykaduonės“, nesąžiningos, nes save besivystančia valstybe deklaruoja nepagrįstai, siekiant papildomos naudos (Bacchus, 2023). Tai kelia įtampą ir susipriešinimą tarp PPO narių.

2. Mažoms valstybėms sunku naudotis ginčų sprendimo sistema. Besivystančios šalys susiduria su sudėtingais ir tarpusavyje susijusiais iššūkiais, kai reikia dalyvauti PPO ginčų sprendimo sistemoje ir ginti savo teises. Dėl to galima teigti, kad PPO ginčų sprendimo sistema neišpildo to, kas buvo pažadėta besivystančioms valstybėms – sukurti sistemą, kuri leistų spręsti ginčus remiantis teisinės valstybės principais, o ne ekonomine galia. Chang (2020) išskyrė 3 pagrindines PPO sistemos kliūtis besivystančioms šalims:

- A. lyginamasis teisinių žinių PPO teisės srityje trūkumas;
- B. riboti žmogiškieji ir finansiniai ištekliai, įskaitant išorės teisininkų samdymą, siekiant veiksmingai panaudoti PPO teisinę sistemą;
- C. baimė dėl politinio ir finansinio spaudimo iš rinkos galios narių.

Dabartinė atstovavimo sau sistema reiškia, kad šalys turi turėti pakankamai išteklių ne tik stebėti ir pripažinti atitinkamus PPO pažeidimus, bet ir finansuoti teisminius procesus tais atvejais, kai buvo pažeistos jų teisės. Wood ir Wu (2020) atliko ekonometrinę analizę, siekiant nustatyti, ar besivystančios šalys yra nepalankioje padėtyje dėl PPO ginčų sprendimo procedūros. Tyrime analizuojami besivystančių šalių dalyvavimą ginčų sprendimo procese įtakojantys veiksniai, surenkant duomenis apie 160 šalių nuo 1995 m. iki 2017 m. Šio tyrimo rezultatai rodo, kad pagrindiniai veiksniai, lemiantys besivystančios šalies gebėjimą inicijuoti ginčą prieš kitą šalį, yra eksporto intensyvumas, atsakomosios priemonės, ekonominė galia ir potencialių šalių atsakovų ekonominė grėsmė. Tai reiškia, kad ne visos besivystančios šalys gali dalyvauti prekybos ginčų sprendimo mechanizmuose, todėl PPO ginčų sprendimo sistema turi santykinį teisėtumą. Tyrėjai taip pat nustatė, kad besivystančios šalys yra nepalankioje padėtyje ginčų sprendimo sistemoje, o stipresnės valstybės naudojami silpnesnėmis valstybėmis per PPO ginčų mechanizmą (Wood ir Wu, 2020).

3. Ginčų sprendimo sistemos ribotumai. Ginčų sprendimo susitarimas yra viena iš labiausiai išsivysčiusių ginčų sprendimo institucijų tarptautinėje arenoje, tačiau bausti už pažeidimus nėra nei pagrindinis sistemos tikslas, nei tai, ką ji gali veiksmingai pasiekti. Ginčų sprendimo proceso struktūra leidžia atsakovams atidėti ginčo sprendimo procedūras kelerius metus. Per tą laiką besiskundžiančios valstybės neturi jokių teisinių priemonių pagal PPO taisykles, net ir dėl akivaizdžių prekybos pažeidimų. Kaip įvardija Lee ir Wittgenstein (2017) - ginčų sprendimo institucijos priimtas sprendimas yra „smūgis, kuris niekam nepakenks“.

Dėl pažeidimo padaryta žala neatlyginama, jei atsakovas per nustatytą terminą nutraukia savo veiksmus. Tai reiškia, kad jeigu pažeidimą padariusi valstybė pakeičia savo netinkamą politiką ar praktiką, skundą pateikusi valstybė negali jai skirti sankcijų už netinkamą elgesį. Tai yra didelė spraga, nes valstybės negali reaguoti, nors vykdomas akivaizdus prekybos pažeidimas, tol kol nebus pasibaigęs sprendimo įgyvendinimo laikotarpis, kuris gali trukti ir metais. Valstybėms suteikiama nebent galimybė reikalauti kompensacijos. Todėl yra daugybė ginčų sprendimo pavyzdžių, kuomet ginčo sprendimas trūko ne vienerius metus, per kuriuos pažeidimą vykdžiusi valstybė savo netinkamą politiką vykdė ir toliau. Tarptautinės ekonominės teisės ir tarptautinių ginčų sprendimų ekspertė bei tyrėja Rachel Brewster dar 2011 m. padarė išvadą, kad PPO ginčų sprendimo sistema sukuria *de facto* pabėgimo sąlygą, leidžiančią valstybėms pažeisti PPO teisę viso ginčų sprendimo proceso metu. Per šį laikotarpį skundo pareiškėjas nuolat patiria ekonominių nuostolių, jei ginčijama priemonė iš tiesų pažeidžia PPO įsipareigojimus (Brewster, 2011). Deja, iki šios dienos nėra pastebima reikšmingų pokyčių sprendžiant šią spragą. Galiausiai, ginčų sprendimo veikla gali būti apribota dėl ypatingų politinių santykių, galinčių egzistuoti tarp šalių. PPO negali taikyti sankcijų, kad paskatintų laikytis reikalavimų. Teigiama, kad DSU nesugebėjimas laikytis sutartų taisyklių sumažino pasitikėjimą Pasaulio prekybos organizacija ir laisva bei sąžininga taisyklėmis pagrįsta prekybos sistema.

4. Piktnaudžiavimo ir manipuliavimo PPO taisyklėmis galimybė. PPO taisyklės, kurios gali riboti nacionalinį eksporto apribojimų naudojimą, yra gana silpnos. Kai kurių taisyklių ir išimčių dėl prisiimtų prekybos liberalizavimo įsipareigojimų taikymas yra interpretacinio pobūdžio ir gali tapti (dažnai ir tampa) prekybinių nesutarimų objektu. GATT XX str. suteikia teisę PPO narėms taikyti tam tikras priemones, kuriomis nukrypstama nuo GATT nustatytų įsipareigojimų. Iš vienos pusės, valstybėms leidžiama apsaugoti nuo prekybos nuostolių ir tuo būdu jas skatina nebijoti prisiimti didesnius įsipareigojimus prekybos liberalizavimo srityje. Iš kitos pusės, egzistuojančios teisėtos rinkos apsaugos priemonės gali tapti manipuliavimo ir diskriminacijos pateisinimu.

Pavyzdžiui, šaliai nedraudžiama priimti ir vykdyti priemones, kurios yra būtinos visuomenės moralei apsaugoti. Nepaisant to, kad GATT aiškiai išreiškia reikalavimą, kad „tokios priemonės

netaikomos tokiu būdu, kuris nulemtų ginčytiną arba nepateisinamą diskriminaciją tarp šalių su tokiomis pačiomis dominuojančiomis sąlygomis arba maskuotų tarptautinės prekybos ribojimą“, yra labai sunku įrodyti ir pagrįsti, kad naudojami prekybos ribojimai iš tiesų būtini visuomenės moralės apsaugai užtikrinti (WTO.org). Todėl nėra keista, kad vienos valstybės vykdomi prekybos ribojimai visuomenės moralės apsaugos tikslais, kitai valstybei gali kelti dvejonų, ar tai tikrai būtini veiksmai ar labiau protekcionistinės politikos vykdymas. GATT XI straipsnyje numatytos išimtys „laikiniams eksporto draudimams arba apribojimams, taikomiems siekiant užkirsti kelią kritiniam maisto produktų ar kitų eksportuojančiai susitariančiai šaliai būtinų produktų trūkumui arba jį sumažinti“ (WTO.org). Tačiau „esminiai produktai“ nėra apibrėžti. Be to, XXI straipsnyje numatyta nacionalinio saugumo išimtis leidžia šalims remtis politika ir ją pagrįsti, jei reikia, siekiant apsaugoti esminius saugumo interesus (Bown, 2023).

PPO negalima vertinti vienareikšmiškai. Narystė PPO suteikia įvairių privalumų, tačiau gali lemti ir probleminių sričių atsiradimą. Tinkamai įvertinti PPO narystės teikiamus privalumus ir trūkumus teisingiausia būtų atliekant atvejo analizę ir žiūrint į atskiros valstybės situaciją. Tačiau analizuojant bendrai, galima teigti, kad nepaisant egzistuojančių neginčijamų PPO sistemos trūkumų, daugiašalis požiūris yra geriausias kelis į priekį. Suprantant, kad užtikrinti veikiančią daugiašalę prekybos sistemą, kuri vystytųsi taip, kad atitiktų kintančius tarptautinės prekybos poreikius, yra itin sudėtingas uždavinys, todėl svarbu, kad PPO būtų nuolat tobulinama bei atnaujinama, kad ji atitiktų naujus iššūkius. Reikia sutikti su buvusiu PPO generaliniu direktoriumi Roberto Azevêdo, kad „jeigu Pasaulio prekybos organizacija neegzistotų, ją reikėtų sugalvoti“ (WTO.org).

Išvados

1. Pasaulio prekybos organizacija yra vienintelė pasaulinė tarptautinė organizacija, sprendžianti prekybos tarp tautų taisykles. Tai yra sudėtinga organizacija, turinti ir teigiamų, ir neigiamų aspektų. PPO padeda kertinius pagrindus pasaulinei prekybai, siekiant mažinti arba panaikinti prekybos kliūtis, sukurti nuoseklią ir veiksmingą daugiašalę prekybinę sistemą.
2. Remiantis atlikta mokslinės literatūros ir statistine analize, buvo išskirti 5 esminiai kompleksiniai PPO prekybos sistemos teikiami privalumai. Buvo įrodyta, kad sistema mažina prekybos kliūtis ir skatina ekonominį augimą, suteikia galimybę rasti teisingą ir racionalų prekybinių ginčų sprendimą, paremtą „teisinės valstybės“ principais ir sudarant vienodas teises visoms narėms apsaugoti savo interesus, padeda skatinti taiką per tarpusavio priklausomybę mažinant konfliktų tikimybę, taip pat skatina gerą valdymą užtikrindama taisyklių laikymąsi bei puoselėdama nesikriminavimo principą, galiausiai, PPO teikia pagalbą mažiau išsivysčiusioms valstybėms, tiek kaip vystymosi, tiek kaip prekybines priemones.
3. Detalizuotos esminės PPO prekybos sistemos probleminės sritys. Bene didžiausia kritika tenka besivystančių valstybių statuso deklaravimui, kuris sukuria didelę ir nevienalytę besivystančių valstybių grupę. Buvo išryškintos ginčų sprendimų sistemos ydos, tokios kaip mažų valstybių ribotumai pilnavertiškai dalyvauti minėtoje sistemoje (žmogiškųjų ir finansinių išteklių trūkumas, kitų narių spaudimas ir kt.), bei teisinių priemonių sustabdyti pažeidimus trūkumas. Galiausiai, pateikti piktnaudžiavimo ir manipuliavimo PPO taisyklėmis pavyzdžiai, kuomet taisyklių interpretavimas sudaro galimybę vykdyti protekcionistinę ar diskriminacinę prekybinę politiką.

Literatūros sąrašas

1. Alemi C.D., Melo J., Hass A.R.N (2016). Pursuing WTO accession: Advantages and disadvantages for South Sudan. *International Growth Centre Policy Brief*. Prieiga per internetą: <https://www.theigc.org/sites/default/files/2016/07/201607PolicyBriefSouthSudanWTO_SLEdits.pdf>

2. Amaral Junior A. (2015). Is trade governance changing? *Revista de Direito Internacional, Brazilian Journal of International Law*, 12 (2), p. 370-382
3. Anyiwe L.N., Ekhaton E.O. (2015). Developing countries and the WTO dispute resolution system: A legal assessment and review. *Journal of Sustainable Development Law and Policy*, 2 (1), p. 121-138
4. Bacchus J. (2023). The Future of the WTO. Multilateral or Plurilateral? *Policy analysis*, 947. Per internetinę priedą: <<https://www.cato.org/policy-analysis/future-wto>>
5. Bahri A. (2018). Developing countries at WTO Dispute Settlement Understanding: strengthening participation. *Public Private Partnership for WTO Dispute Settlement*, p. 13-34
6. Bown C.P. (2023). The challenge of export controls. *Finance and Development*, 60 (002), p. 18-21
7. Brewster R. (2011). The remedy gap: Institutional design, retaliation, and trade law enforcement. *The George Washington Law Review*, 80(1), p. 102-158
8. Chang Y. (2022). Developing countries in the WTO dispute settlement system. *StudNet*, 5(4), p. 2020-2031
9. Dutt, P, Mihov I., Zandt T. (2011). Does the WTO matter for the extensive and intensive margins of trade,” *INSEAD, Working paper*. Priedą per internetą: <https://flora.insead.edu/fichiersti_wp/inseadwp2011/2011-47.pdf>
10. Hafner-Burton E.M., Montgomery A.H. (2012). War, Trade, and Distrust: Why Trade Agreements Don't Always Keep the Peace. *Conflict Management and Peace Science*, 29 (3), p. 257-278
11. Hagi A., Barbulescu M., Brinzea V.M. (2014) The advantages of WTO commercial system. *Scientific Bulletin - Economic Sciences*, 13 (2), p. 78-86
12. Lee H.H., Park D., Shin M. (2015). Do Developing-country WTO Members Receive More Aid for Trade (AFT)? *The World Economy*, 38 (9), p. 1462-1485
13. Lee J.W., Pyun J.H. (2016). Does Trade Integration Contribute to Peace? *Review of Development Economics*, 20 (1), p. 327-344
14. Lee J.W., Wittgenstein T. (2017). Weak vs. Strong Ties: Explaining Early Settlement in WTO Disputes. *ILE Working Paper (7)*. Priedą per internetą: <<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/162700/1/ile-wp-2017-7.pdf>>
15. Mollaiian S.L. (2019). Does Trade Equal Peace? The Role of the WTO in International Peace. *Legal Issues of Economic Integration*, 46 (1), p. 77-99
16. Paul J.R. (2015). The Cost of Free Trade. *The Brown Journal of World Affairs*, 22 (1), p. 191-209
17. Reich A. (2017). The effectiveness of the WTO dispute settlement system: A statistical analysis. *EUI Working papers (LAW 2017/11)*. Priedą per internetą: <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/47045/LAW_2017_11.pdf>
18. Sharma P. (2013). Role of rules and relations in global trade governance. *GEG Working Paper (2013/75)*. Priedą per internetą: <<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/196335/1/GEG-WP-075.pdf>>
19. Singh A., Tara P. (2019). A Critical Analysis Of The Developing Countries Participation In The Wto Dispute Settlement Mechanism. *Journal of the Indian Law Institute*, 61 (3), p. 323-349
20. Ukpe A., Khorana S. (2021). Special and differential treatment in the WTO: framing differential treatment to achieve (real) development. *Journal of International Trade Law and Policy*, 20 (2), p. 83-100
21. Voituriez T. (2022). WTO Entry and Beyond: Accession Benefits and the Cost of Membership. A Preliminary Analysis in the Case of Vietnam. *MALICA Seminar “Recent changes affecting quality in Vietnam’s agriculture and food chains—institutional challenges and methods”, Hanoi, 2022.12.11-12*. Priedą per internetą: <https://agents.cirad.fr/pjjimg/tancrede.voituriez@cirad.fr/paper_TV1.pdf>
22. Wood J., Wu J. (2020). The sustainability of the WTO dispute settlement system: does it work for developing countries? *Journal of World Trade*, 54 (4), p. 531-566
23. WTO. Priedą per internetą: <<https://www.wto.org/>>

BENEFITS AND CRITICISMS OF THE WORLD TRADE ORGANIZATION

Giedrė Svirbutaitė-Krutkienė

*Vilniaus Kolegija/Higher Education Institution, Faculty of Business Management
Didlaukio str. 49, Vilnius*

Summary

The article analyzes the World Trade Organization, which aims to ensure a rules-based international trade system and counter new global challenges. There are disagreements in the scientific literature and among experts-practitioners regarding the implementation of the benefits and goals created by the World Trade Organization. Taking into account the ambiguous evaluation of the organization, the purpose of the article is formulated: to analyze and evaluate the benefits and drawbacks of the World Trade Organization system. The article uses scientific literature analysis, statistical data analysis, data comparison and summarization, and descriptive-analytical methods.

The World Trade Organization is the only global international organization that decides the rules of trade between nations. It is a complex organization with both positive and negative aspects. The WTO lays the foundations for global trade to reduce or eliminate trade barriers and create a coherent and efficient multilateral trading system.

Based on the scientific literature and statistical analysis, 5 essential comprehensive advantages of the WTO trade system were distinguished. It has been proven that the system reduces trade barriers and promotes economic growth, provides an opportunity to find a fair and rational solution to trade disputes based on the principles of the "rule of law" and creates equal rights for all members to protect their interests, helps to promote peace through interdependence by reducing the likelihood of conflicts, as well also promotes good governance by ensuring compliance with rules and fostering the principle of non-discrimination, finally, the WTO provides aid to less developed countries, both as development instruments and as trade instruments.

The essential problem areas of the WTO trade system are detailed. Perhaps the biggest criticism is the declaration of developing country status, which creates a large and heterogeneous group of developing countries. The defects of the dispute resolution system were highlighted, such as the limitations of small states to fully participate in the said system (lack of human and financial resources, pressure from other members, etc.), and the lack of legal means to stop trade violations. Finally, examples of abuse and manipulation of WTO rules are presented, when the interpretation of the rules makes it possible to carry out protectionist or discriminatory trade policies.

Thus, the WTO cannot be evaluated unambiguously. WTO membership offers various advantages, but it can also lead to the emergence of problem areas. One must agree with former WTO Director General Roberto Azevêdo that „If the WTO did not exist, it would have to be invented“.